

Stevan Dedijer: The Science of Science: A Program and a Plea

Londýn 1966, zvl. otisk z: Minerva, sv. IV, 1966, č. 4.

V této útlé šestnáctistránkové brožurce si autor všímá vědy o vědě a jejich předchůdců, jejího praktického významu, poptávky po ní, jejího současného obsahu, jejího poměru k výzkumu ve společenských vědách, jejích úkolů, organizace a významu pro rozvojové země.

Dedijer buduje svůj výklad na dvou programech, a to vedle nejmodernějších zkušeností i na tři a půl století starém učení F. Bacona, jehož aktuálnost v dané tematice hodnotí jako překvapující.

Věda o vědě má před sebou trojí úkol: a) Studovat všechny faktory obsažené v objevitelském umění. b) Studovat sociální důsledky objevu. c) Povznést vědu o vědě i její praktické uplatnění.

Dále se Dedijer zmiňuje o nesprávném přeceňování nebo zase podceňování vědy o vědě. Jednou se tvrdí, že už je v současné době schopna řešit všechny problémy, jindy zase, že je úplně zbytečná.

Několik číselných údajů v dalším výkladu ilustruje strmý růst vědeckého výzkumu v minulých letech. Počet pracovníků ve výzkumu v SSSR i v USA pokračoval v roce 1962 jeden milión. V roce 1964 už jich měl SSSR 2,5 miliónu. Ode dneška za 35 let se očekává, že jich bude na světě celkem 10 až 20 miliónů.

Věda o vědě má dva praktické cíle: a) Zkvalitnit výzkum. b) Zkvalitnit aplikaci výzkumu.

Mezi stále ještě opomíjené problémy řadí autor především vyhledávání, třídění a výcvik talentů a psychologii i patologii výzkumu.

Péče o rozvoj a aplikaci vědy o vědě může mít trojí formu:

1. typ — Informace o veškerých vědeckých zdrojích (jak je to organizováno např. v National Science Foundation v USA).

2. typ — Studování problémů vztahu mezi výzkumem a jeho praktickým využitím (např. v ČSSR Institut pro plánování vědy Československé akademie věd).

3. typ — Výzkum je kombinován s výukou na vysokých školách. Zde je zdůrazněn význam seminářů organizovaných některými profesory za účasti externích odborníků, čímž se obohacují vědomostmi současně vysoká škola i její hosté.

Pokud jde o význam vědy o vědě pro roz-

vojové země, je nesmírný. Nelze však hlásat zásadu „Výzkum za každou cenu“. Kde u menších zemí např. nejsou dosti vhodné podmínky pro sružený výzkum, tam bude zásadně výhodnější sledovat politiku licencí. V jednotlivých sporných případech musí otázku výhodnosti rozhodnout právě věda o vědě.

Závěrem Dedijer hodnotí optimisticky, ale přitom strážlivě úlohu vědy o vědě. Připouští, že rozhodně nemá přesné odpovědi ani na všechny otázky, které je už dnes schopna položit. Drtivou většinu otázek má teprve v budoucnosti před sebou.

Růst zájmu o otázky interakce mezi vědou a společností je veliký. Metodická úroveň ostatních věd je vysoká, takže jsou pro rozmach vědy o vědě nejenom kvantitativní předpoklady — během dvou generací má vzrůst počet pracovníků výzkumu na desítky miliónů —, nýbrž i předpoklady kvalitativní.

J. O.

Harvard University Program on Technology and Society (I.)

První výroční zpráva výkonného ředitele, 1964—1965, Cambridge, Massachussetts, 1965, 40 stran.

Zpráva uvádí, že společnost International Business Machines v posledních letech často zdůrazňovala, že ti, kdo zodpovídají za technické změny, mají jistou odpovědnost za jejich společenské důsledky. Předseda rady ředitelů IBM Watson řekl r. 1963 k otázce nezaměstnanosti v bohaté společnosti: „Připomínám, že tomuto problému věnujeme obrovskou pozornost. Existence nezaměstnanosti toho rázu, jako máme my, je v podstatě situací neamerickou.“

V prosinci 1963 se obrací IBM na Harvardskou universitu, aby provedla rozsáhlý mezioborový průzkum vzájemného působení mezi technologickými a sociálními změnami. Program výzkumu a vzdělání, předložený universitou v dubnu 1964, se týkal všech účinků technologických změn na společnost — nejen nezaměstnanosti. Program byl rozvržen na období asi deseti let, během nichž by byly intelektuální rezervy university postupně zapojovány do koordinované činnosti vytýčené programem.

Společnost IBM tento program schválila a financovala jej pěti milióny dolarů. Vedoucí činitelé programu prohlásili: „Dnešní technologie vytváří mimořádné možnosti pro překonání nemoci a chudoby, pro zvýšení